

Giriş

Av bir iktidar gösterisidir. Av; gücü sembolize eder, muktedir ve iktidarda olmayı temsil eder. Hükümrân taraf ile tâbi tarafı kesin çizgiyle ikiye ayırır. Muktedir tarafın elinde mızrak, ok, silah, yırtıcı kuş bulunur, parmağında ok yüzüğü veya şahin yüzüğü, kavuğunda (veya şapkasında) sülün gibi bir kuşun tüyü bulunur, seni yakaladım der gibi. Avcı avına yukarıdan bakar. Tâbi taraf eğiktir, yeniktir, dize getirilmiştir. Hükümdar avcıdır. Avcı kuşlar da bu sebeple iktidar imgesidir. İktidarın düzenini yansıtır biçimde, hükümdarın çevresinde maiyeti bulunur, av partisi bir nizam ve merasim çerçevesinde gerçekleşir.

Avlanan hayvan ne kadar güçlü ve ihtişamlı olursa hükümdarın gücü de o oranda büyür. Bu sebeple hükümdarlar, kahramanlar; aslan, kaplan avlarlar, ejderha öldürürler.

*Kekliği düz ovada avlayalım
Kanadını çam dalına bağlayalım
(Silifke, Anonim) diyor Silifke türküsü.*

Avın bir mekânı ve merasimi vardır. Avla ilgili inançlar vardır.

Ava silah götürülür. Başka ne götürülür? Güney Sibiryâ Türklerinde ava destancı ve masalcı da götürülür. Sibiryâ'dan söz açılmışken, Yakut meslektaşımız, arkadaşımız Doç. Dr. Yuriy Vasilyev-Çargıstay'ın – katılmayı çok arzu ettiği ancak katılamadığı Türk Kültüründe Av sempozyumuna göndermiş olduğu mektubu kayıtlara geçirmek isterim:

Türkiye, İstanbul, Marmara Üniversitesi
Prof. Emine Gürsoy Naskali

15-16 Kasım'da İstanbul'da yapılan "Türk Kültüründe Av" konulu uluslararası sempozyuma, bütün katılımcılara, Sayın Emine Gürsoy Naskali'ye Türk dünyasının en uzak ve en soğuk bucağında, Sibiryâ'nın ucunda, Kuzey Buz Denizi kıyısında yaşayan Saha (Yakut) Türklerinin, avcılığın yuvası olarak tanınmış Yakutistan'dan iç yüreğimden çıkan "algış" selamlarımı "bilgisayar" adlı yeni teknik malın yardımıyla gönderiyorum.

Saha (Yakut) Türkleri için Kasım ayı avcılığın sahibi Baay-Bayanay-Toyon'un ayıdır. Bu ayda Türkiye toprağının 4 katı kadar geniş yer alan, Kuzey Buz Denizine ve Büyük Okyanusa kadar, dünyanın ulu nehri Lena Ebe Hatun kıyılarında yaşayan Saha Türklerinden 100 bin avcı ava çıkar.

Kar yağdı, yer dondu, kış geldi. Kayaklarını alıp, atlarına ve ren geyiklerine binip, Saha avcılar sincabı, tilkiyi, samuru, kurdu, tavşanı, ayıyı, ren geyiği[ni], kutup tilkisini ve diğer hayvanları avlamağa uzak ormanlara, kara dağlara çıkarlar.

"Av" kelimesine Yakutçada "bult" denir. Bu kelime eski Oğuzlarda kullanılan "bul, bulmak" kelimesinden köklüdür.

“Bult” avına çıkmadan önce Yakutlar Baay-Bayanay-Toyon’a ve ocağın, ateşin sahibine hayır dua söylerler, ateşe kırmız ve yağ dökerler, at yelesini hediye verirler, ava ait 7 kutsal malı kullanırlar.

15 Kasım sabah saat 10’da – 11’de Türk dünyasının başkenti İstanbul’da “Av Sempozyumu” kendi işine başlıyor. Bu saatte Av dünyasının merkezi Yakutistan’da akşam saat 18’dir. Yakut avcılar ormanlardan, avdan dönüp, çadırlarına, otağlarına dönüyorlar, bugün bulduğu, avladığı hayvanlarını çocuklarına gösteriyorlar, çok et ve balık yenir, bayram gibi baay-zengin masa hazırlanır.

Dışarıda soğuk eksi 40 – 50 de olsun, bizim için o daha iyi, çünkü soğukta kürk tabii daha koyu ve kaliteli olur.

Çadırın içinde, ocağın önünde Eski Oğuzlardan ve Türklerden, Hunlardan kalan zengin ve eski dilli Yakutların, Yakut avcılarına özel, Şamanlara ait gizli diliyle av sahibi Baay-Bayanay-Toyon’a kutsal sözler, hayır dualar söylenir. O aydın ve kutsal dualar size varsın, canlarınıza ve yüreklerinize girsin, yardım yapsın, gücünüze güç koysun, aklınıza akıl versin! Size hepinize başarılar, mutluluklar diliyorum.

Selamlarımla Yuriy Vasilyev – Çargıstay.
Rusya, Yakutistan (Saha Yeri), Yakutsk şehri.
13.11.2006

Nüfus Genel Müdürlüğünün istatistiklerine göre Türkiye’de Yılmaz’dan sonra en yaygın soyadı Şahin’dir. Av hayvanlarının adları kişi adlarına yansımıştır: Aslan, Alageyik, Kaplan...

Av, divan şiirine hem somut tasvirleriyle yansımıştır, hem mecazi anlamlarıyla, hem tasavvufi yorumlarıyla. Av ve avcı; sevgili ile aşığın ilişkisine bir benzetme teşkil eder. Aşık avcıdır, çünkü sevgilinin peşindedir, ancak asıl avcı sevgilidir çünkü sevgili aşığı ram edecek donanımdadır, sevgilinin kirpikleri birer oktur, bitişik kaşları ise yay. Nitekim, aşık, sevgilinin bakışlarıyla avlanır hatta bir adım daha ileri gidilerek aşığın ciğeri kebab olur.

Alevilikten hiç bahsetmedik. Aleviler tavşan eti yerler mi? Tavşan avlanacak ki yensin. Bütün Alevilik kitaplarında bu soruya ve cevabına yer verilmiştir. Aleviler tavşan eti yemezler. Tavşanın âdet görmesi, etinin çok kanlı olması ve ayrıca, çift tırnaklı olması sebebiyle.¹ Vahşi hayvanlardan ceylan, geyik, dağ keçisi, yaban eşiği, yaban öküzü vb. helal sayılırken, parçalayıcı azı dişlere ve yırtıcı pençeye sahip olan aslan, kaplan, pars, kurt, çakal, sırtlan vb., ayrıca, tilki, sincap, kirpi, samur, fil, maymun, ayı ve bunun gibi hayvanlar da haram görülür.² Tevrat³ da tavşanı mekruh sayar.

¹ “Ayrıca tavşan fizyolojik ve biyolojik yapısıyla da ilginçlikler taşıyan bir hayvandır. Tavşanın kafası kedi kafasına, kulakları eşek kulaklarına, arka ayakları köpek ayaklarına, ön ayakları kedi ayaklarına ve kuyruğu domuz kuyruğuna benzemektedir. Yine tavşan kedi ile çiftleşmektedir. Bunca sağlıklı ve yenilmesinde sakınca olmayan hayvan (koyun, keçi, sığır vb.) varken Alevilere “neden tavşan yemiyorsunuz” diye sorular sormak düşündürücü olmanın ötesinde art niyetlilikten başka bir şey değildir.” <http://www.pirtv.com/Alevilik-Aleviler/aleviklik-aleviler.html>

² <http://www.caferilik.com/kutuphane/ahkam/aleviilmihali/415-445.htm>

Zerdüşť dinî metinlerinde ise tavşan kutsaldır, çünkü suyun bulunduğu yeri o bilir ve koşarak diğer hayvanlara suyu gösterir. Diđer hayvanlar tavşanı izleyip suya ulaşırlar.

Tavşan meselesini bir de aşık Mahsunî'den⁴ dinleyelim:

*Bana tavşan eti yer misin derler
Çok yalanlar yedim tavşan nedir ki
Karanlık sofrada karanlık mecliste
Kör yılanlar yedim tavşan nedir ki*

Güzel bir cevap.

Prof. Dr. Emine Gürsoy-Naskali
2008 İstanbul

³ Tevrat (Tesniye 14:3) "Hiç bir mekruh şey yemeyeceksiniz. Yiyebileceğiniz hayvanlar sunlardır: sığır, koyun ve keçi, geyik ve ceylan, ve sığın ve dağ keçisi, ve karaca ve ahu, ve dağ koyunu. Ve hayvanlar arasında tırnağı yarık, ve tırnağı çatal olan ve geviş getiren her hayvanı yiyebilirsiniz. Fakat geviş getiren, yahut tırnağı yarık olanlardan şunları yemeyeceksiniz: deve ve tavşan ve kaya porsuğu çünkü geviş getirirler fakat çatal tırnaklı değildirler. Onlar size murdardır; ve domuz çünkü çatal tırnaklıdır fakat geviş getirmmez. O size murdardır bunların etinden yemeyeceksiniz, ve leşlerine dokunmayacaksınız. Sularda olanların hepsinden şunları yiyebilirsiniz: bütün kanatlı ve pullu olanları yiyebilirsiniz; ve bütün kanatsız ve pulsuz olanları yemeyeceksiniz; bunlar size murdardır.

Bütün tahir kuşları yiyebilirsiniz. Fakat onlardan yemeyeceğiniz şunlardır: kartal, ve tavşancıl ve karakuş, ve toy, ve şahin, ve cinsine göre caylak, ve cinslerine göre bütün kargalar, ve devekuşu, ve buhu, ve kukuma, ve cinsine göre atmaca, küçük baykuş ve büyük baykuş, ve kuğu kuşu, ve saka kuşu, ve akbaba, ve karabatak, ve leylek, ve cinsine göre balıkçıl, ve hüdüd, ve yarasa, ve bütün kanatlı haşarat size murdardır; yenilmeyeceklerdir. Bütün tahir kuşları yiyebilirsiniz.

Hiçbir leş yemeyeceksiniz; onu yesin diye şehirlerinde olan garibe verebilirsin; yahut yabancıya satabilirsin; çünkü sen Allah'ın Rabb'e mukaddes bir kavmisin. Oğlağı anasının sütünde pişirmeyeceksin."

⁴ TAVŞAN

*Bana tavşan eti yer misin derler
Çok yalanlar yedim tavşan nedir ki
Karanlık sofrada karanlık mecliste
Kör yılanlar yedim tavşan nedir ki*

*Hayli geçtim felek denemesinde
Her çoban bilinmez kaval sesinden
Koyun kılığında pis memesinden
Süt salanlar yedim tavşan nedir ki*

*Hayvanın hayvandan asili var mıdır
Hayvan hayvan doğar başka var mıdır
Tavşan cennetlik de domuz gavur mudur
Nice canlar yedim tavşan nedir ki*

*Mahzuni insana doğrusu gerek
Yapabilir misin toptakta çörek
Dinli dinsiz gavur müslim diyerek
Çok canlar yedim tavşan nedir ki
(Mahsunî)*